

Aynı Fakültenin Farklı Bölümlerinde Okuyan Kız Öğrencilerde Kozmetik Ürün Kullanımı

Usage of Cosmetics in Female Students Training in Different Departments of the Same Faculty

Yeşim Kaymak, Bülent Çelik*, Işıl Şimşek**

Gazi Üniversitesi Mediko Sosyal Sağlık Merkezi, Ankara

Gazi Üniversitesi *Mesleki Eğitim Fakültesi, **Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Bölümü, Ankara, Türkiye

Özet

Amaç: Kozmetik ürün tüketimi, yaşa, cinsiyete, sosyoekonomik konuma ve altta yatan hastalığa göre değişmektedir. Çalışmamızın amacı üniversite öğrencilerinin kozmetik ürün kullanımındaki tutum ve davranışlarının, kullandıkları ürünler ve karşılaştıkları yan etkilerin belirlenmesidir.

Yöntem: Bu çalışmaya aynı fakültenin üç farklı bölümünde okuyan toplam 160 kız öğrenci alınmıştır. Tüm öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini, kozmetik ürün kullanımına yönelik tutum ve davranışlarını ve karşılaştıkları yan etkileri belirlemek amacıyla hazırlanan anket formunu doldurmaları istenmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin %98.8'i kozmetik ürün kullandığını belirtmiştir. Kozmetik ürünlerin en çok yüz (%67.5) ve el bölgelerine (%67.5) uygulandığı, en çok kullanılan kozmetik ürünlerin ise el kremi (%80), yüz nemlendiricisi (%76.3) olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin kozmetik ürün seçiminde sırasıyla kendi kararlarını (%78.1), arkadaş tavsiyesini (%20), güzellik uzmanının (%14.4) ve dermatoloji uzmanının (%11.9) görüşlerini dikkate aldıkları belirlenmiştir. Öğrencilerden bugüne kadar 25'inin (%15.6) kozmetik ürünlere bağlı yan etki ile karşılaştığı saptanmıştır. Yan etkilerin en çok yüzde görüldüğü, kızarıklık ve (%36), alerjik reaksiyon (%16) olduğu bildirilmiştir.

Sonuç: Kozmetik ürünün kullanımı hekim ya da uzman tavsiyesine dayandırılmalı, aileler ve görsel-yazılı basın aracılığıyla gençler kozmetik ürün kullanımıyla ilgili bilinçlendirilmelidir. (*Türk Dermatoloji Dergisi 2007; 1: 38-42*)

Anahtar kelimeler: Kozmetik kullanımı, üniversite öğrencileri, kozmetiklere bağlı yan etkiler

Summary

Objective: Consumption of cosmetic products depends on age, sex, socioeconomic status and underlying medical illness. The aim of this study was to investigate the attitudes and behaviors affecting the consumption of cosmetic products, and also to investigate side effects of such products.

Method: One hundred and sixty girls from three different departments of the same faculty were enrolled in this study. All subjects were requested to complete a questionnaire consisting of sociodemographic data, attitudes and behaviors related to the consumption of cosmetic products and their side effects.

Results: Of the subjects, 98.8% declared to use cosmetic products. The most common region for the application of cosmetic products were the face (67.5%) and hands (67.5%). The most commonly used products were hand cream (80%) and facial moisturizer (76.3%). The decision affecting the choice of cosmetic products were: themselves (78.1%), friend's advice (20%), a beauty specialist (14.4%) and a dermatologist (11.9%). Of the 160 subjects, 25 (15.6%) experienced side effects related to cosmetic products. The most common side effects were erythema (36%) and allergic reactions (16%) on the face.

Conclusion: Consumption of cosmetic products needs consultation by specialists and youngs should be informed by visual and written media, and also by their families regarding the correct consumption of cosmetic products. (*Turkish Journal of Dermatology 2007; 1: 38-42*)

Key words: Cosmetic use, university students, cosmetics related complications

Giriş

Kozmetik ürünler, temizlemek, korumak, görünümünü güzelleştirmek ve koku vermek amacıyla, insan vücudunda başta deri olmak üzere, saçlara, kıllara, dişlere, müköz membranlara uygulanan, tedavi edici etkisi olmayan ürünlerdir (1). Bu tanım, basit nemlendiricilerden, güneşten koruyucular gibi belli bir etkiye sahip ürünlere kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir (2).

Kozmetik ürün tüketimi, yaşa, cinsiyete, sosyoekonomik konuma ve altta yatan hastalığa göre değişmekte olup, kadın ya da erkek pek çok birey, aknenin tedavisi, ince, hassas derinin nemlendirilmesi, lekelerin yok edilmesi, yaşlanma belirtilerinin yavaşlatılması ve çevresel etkenlerin deri üzerindeki olumsuz etkilerinin minimuma indirilmesi gibi pek çok tıbbi ve estetik nedenden dolayı, pratisyen hekimlere, dermatologlara ya da güzellik uzmanlarına başvurmaktadır (3).

Günümüzde kozmetik ürünler ve kişisel bakım ürünleri, günlük bakımın vazgeçilmez birer parçası olmuşlardır. Kadınların güzelliklerine ve bakımlarına hiçbir dönemde olmadığı kadar önem verdikleri görülmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte kozmetik kullanımı basın ve reklamlar aracılığı ile bir hayli artmış durumdadır. Güzelleşmek uğruna bilinçsizce ve tutarsızca kozmetik kullanımı, başta alerjik reaksiyonlar olmak üzere birçok yan etkilere de sebep olmaktadır (4).

Çalışmamızın amacı üniversite öğrencilerinin kozmetik ürün kullanımındaki tutum ve davranışlarının, kullandıkları ürünlerin ve karşılaştıkları yan etkilerin belirlenmesidir.

Yöntem

Bu çalışmaya aynı fakültenin üç farklı bölümünde okuyan toplam 160 kız öğrenci alınmıştır. Bu bölümlerin seçilmesi istatistik uzmanına danışılarak rasgele yapılmıştır. Bu bölümlerde okuyan erkek öğrenci sayısının azlığı ve istatistiksel değerlendirilmenin doğru yapılamayacağından dolayı sadece kız öğrencilerin alınması uygun bulunmuştur.

Tüm öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini, kozmetik ürün kullanımına yönelik tutum ve davranışlarını ve karşılaştıkları yan etkileri belirlemek amacıyla, literatür ve uzman görüşlerinden yararlanılarak hazırlanan, çoktan seçmeli ve boşluk doldurulmalı sorulardan oluşan anket formunun araştırma kapsamına girmeyecek öğrenciler üzerinde ön denemeleri yapılmıştır.

Öğrencilere araştırmaya katılıp katılmamakta özgür oldukları anlatılmış, araştırmanın amaçları ve toplanan verilerin araştırmanın amacı dışında kullanılmayacağı belirtilmiş, katılımcıların isimlerini yazmaları istenmemiştir. Katılmayı kabul eden katılımcılar formları araştırmacının gözetiminde doldurmuşlardır.

Veriler, SPSS 11.0 istatistik paket programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistiksel analizleri yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler yüzdeler kullanılarak belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin çeşitli demografik özellikleri kozmetik ürün kullanımı ile ilgili değişkenler bakımından karşılaştırılmış, gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla Ki-kare testi yapılmıştır. Alfa yanılma payı 0.05'in altında olan değerler istatistiksel olarak önemli kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmamıza katılan öğrencilerin 55'i (%34.4) Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi, 53'ü (%33.1) Çocuk Gelişimi Eğitimi, 52'si (%32.5) Kuaförlük ve Güzellik Bilgisi Eğitimi bölümünde okumaktaydı. Yaşları 18 ile 29 arasında değişmekle birlikte yaş ortalamaları 21.89 idi. Öğrencilerin %50'si (n=80) 4. sınıfta, kalan %50'si ise 3. ve daha alt sınıflarda okumaktaydı. Çalışmamıza katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Öğrencilerin %98.8'i kozmetik ürün kullandığını belirtmiştir. Kozmetik ürün kullanmadığını belirten iki öğrenci kullanmama sebebi olarak kozmetik ürünlerin zararlı ve gereksiz olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğrencilere kozmetik ürünleri hangi amaçlarla kullandıkları sorulduğunda, "bakımlı görünmek için" (%67.5) seçeneğini birinci sırada, "güzel görünmek için" (%30.6) ve "sağlıklı görünmek için" (%30.6) seçeneklerini de eşit olarak ikinci sırada işaretledikleri gözlenmiştir. Öğrencilerin yaş gruplarına, okuduğu bölümlere ve sınıflara, anne-baba eğitim durumlarına, en uzun süre ikamet edilen bölgeye ve ailenin aylık gelir düzeyine göre kozmetik ürünü kullanma amaçları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p>0.05).

Kozmetik ürünlerin en çok yüz (%67.5) ve el bölgelerine (%67.5) uygulandığı, bunları sırasıyla saç, vücut, dudak, kirpik, göz kapağı, tırnak ve ayakların takip ettiği belirlenmiştir. En çok kullanılan kozmetik ürünlerin ise el kremi (%80), yüz nemlendiricisi (%76.3) ve rimel (%76.3) olduğu, bunları parfüm, göz kalemi, göz farı, roll-on, ruj, allık, dudak yumuşatıcısı, deodorant, oje, vücut losyonu gibi ürünlerin takip ettiği saptanmıştır. Güneşten koruyucu kullanımı %27.5 gibi düşük bir oranla sınırlı bulunmuştur.

Öğrencilerin kozmetik ürün seçerken sırasıyla kendi kararlarını (%78.1), arkadaş tavsiyesini (%20), güzellik uzmanının (%14.4) ve dermatoloji uzmanının (%11.9) görüşlerini dikkate aldıkları belirlenmiştir. Kozmetik ürün seçiminde kendi kararını verme oranının 'Kuaförlük ve Güzellik Bilgisi' bölümünde okuyanlarda, diğer bölümlerle karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı derecede fazla olduğu bulunmuştur (p<0.05). Bu sonucun öğrencilerin bölümleriyle ilişkili olarak aldıkları eğitimden kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Öğrencilerden 37'si (%23.1) kozmetik amaçlı bitkisel ürün kullandığını, 33'ü (%89.2) bitkisel ürünü kendisinin hazırladığını, dördü (%10.8) ürünün aktarlar tarafından hazırlandığını belirtmiştir. Bitkisel ürün seçiminde arkadaş tavsiyesinin yine öncelikli olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin bitkisel ürün kullanımıyla ilgili bulguları Tablo 2'de gösterilmiştir. Öğrencilerin kozmetik amaçlı aylık harcadıkları ortalama para yaklaşık 25 YTL olup, %28.1'inin 10 YTL ve altında, %7.2'sinin 50 YTL ve üstünde harcama yaptıkları belirlenmiştir.

Güzellik merkezine gittiğini belirten 41 öğrenciden (%25.6), 24'ünün (%58.5) ayda bir kez, 13'ünün (%31.7) ayda iki kez, 4'ünün (%9.8) ayda üç kez ve en çok kaş aldırma, ağda, manikür, cilt bakımı, pedikür, lazer epilasyon, kimyasal peeling, içneli epilasyon gibi nedenlerle merkezlere gittiği belirlenmiştir. Öğrencilerden %93.8'i kozmetik ürünü almadan önce etiketini, %94.4'ü prospektüsünü okuduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerden bugüne kadar 25'inin (%15.6) kozmetik ürünlere bağlı yan etki ile karşılaştığı belirlenmiştir. Yan etkilerin en çok yüzde, kızarıklık (n=9), alerjik reaksiyon (n=4), yaygın döküntü (n=4), yanma-batma (n=2), milia oluşumu (n=2) ve enfeksiyonlar (n=1) şeklinde olduğu bildirilmiştir. Bu yan etkilerin görüldüğü ikinci bölge gözler, üçüncü bölge dudaklar olarak saptanmıştır. Eller, saç ve çenede de yan etkilerin görüldüğü belirtilmiştir. Öğrencilerde saptanan yan etkiler, bunların görüldüğü bölge ve hangi ürünlere bağlı olarak görüldükleri Tablo 3'de gösterilmiştir. Yan etki görülen 25 öğrenciden 16'sı (%64'ü) ürünü bıraktığını, 5'i (%20) doktora gidip ilaç kullandığını, 4 (%16) kendiliğinden geçmesini beklediğini belirtmiştir. On öğrenci (%40.0) bu durumun psikoloji-

sini etkilediğini belirtirken, etkilenme süresinin altısında bir haftadan az, üçünde bir hafta-bir ay süresinde ve bir öğrencide bir aydan daha fazla olduğu öğrenilmiştir. Ancak öğrencilerden hiçbiri bunun için psikoloğa ya da psikiyatriste gitmediğini belirtmiştir (Tablo 4). Yaş grupları, sınıflar, anne-baba eğitim durumu, ailenin aylık geliri ve en uzun süre yaşanan yere göre yan etki görülmesi arasında farklılık saptanmamıştır (p>0.05). Kullanılan ürünün almadan önce etiketini ve prospektüsünü okuma durumlarına göre ise, kişi sayısının yetersiz olmasından dolayı istatistiksel değerlendirme yapılamamıştır. Kozmetik ürün kullanımına aylık harcanan para ile de kozmetik ürüne karşı yan etki gelişimi arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05).

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özellikleri (n=160)

Demografik özellikler		n	%
Öğrenim Görülen Bölümler	Aile Ekonomisi ve Beslenme	55	34.4
	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	53	33.1
	Kuaförlük ve Güzellik Bilgisi	52	32.5
Öğrenim Görülen Sınıflar	1., 2.,3. Sınıf	80	50.0
	4. Sınıf	80	50.0
Yaş Grupları	21 ve altı	70	43.8
	22 ve üzeri	90	56.2
Anne Eğitim Durumu	Okur yazar değil -ilkokul	111	69.4
	Ortaokul-lise	45	28.1
	Üniversite	4	2.5
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	63	39.4
	Ortaokul-lise	76	47.5
	Üniversite	21	13.1
Uzun Süre Yaşanılan Yer	İl	102	63.8
	İlçe	47	29.4
	Köy	11	6.9
Ailenin Aylık Gelir Düzeyi (YTL)	500 ve altı	31	19.4
	501-1000	83	51.9
	1001 ve üzeri	46	28.8

Tablo 2. Öğrencilerin kozmetik amaçlı bitkisel ürün kullanımı ile ilgili bulguları

KOZMETİK AMAÇLI BİTKİSEL ÜRÜN KULLANIMI		n	%
Bitkisel Ürün Kullanımı	Kullanan	37	23.1
	Kullanmayan	123	76.9
Bitkisel ürün seçiminde tavsiye alma (n=37)	Tavsiye alan	33	89.2
	Tavsiye almayan	4	10.8
Bitkisel ürün seçiminde tavsiye alınan kaynak (n=33)	Kendi Kararı	2	6.1
	Güzellik Uzmanı	6	18.2
	Arkadaş	16	48.4
	Aile	5	15.2
	Medya	4	12.1
Bitkisel ürününü hazırlama şekli (n=37)	Kendi hazırlayan	33	89.2
	Lokman Hekim	4	10.8

Tartışma

Çalışmamızda üniversite öğrencileri arasında kozmetik ürünlerin oldukça yaygın olarak kullanıldığı (%98.8) ortaya çıkmıştır. En çok kullanılan ürünler, yüz ve el nemlendiricileri olmuştur. Çalışmamızda bitkisel ürünlerin de tercih edildiği, öğrencilerin çoğunlukla arkadaşlarının tavsiyesi ile ürünü kendileri hazırladıkları belirlenmiştir. Güneşten koruyucu kullanımı ise yetersiz bulunmuştur. Daha önceki çalışmalarda da güneşin zararlı etkilerinin bilinmesine rağmen gençlerde güneşten koruyucuların kullanımının yetersiz olduğu belirtilmiştir (5-10).

Kozmetik ürün seçiminde hemen hemen tüm öğrencilerin ürünün etiketini ya da prospektüsünü okumasına rağmen,

dermatoloji uzmanı ya da güzellik uzmanının görüşlerinin çok yetersiz olarak dikkate alındığı ve kozmetik ürün kullananların %15.6 gibi büyük sayılabilecek bir oranında yan etki ile karşılaştığı görülmüştür. Bunların sebebi kişinin kendi cildinin özelliklerini ve ihtiyaçlarını iyi bilmemesi ve öğrencilerin kozmetik ürün tüketimi için harcadıkları paranın düşüklüğü göz önüne alınarak, ucuz olduğu için kalitesi düşük ya da tam olarak içeriği bilinmeyen ürünleri tercih etmelerinin olabileceği düşünülmüştür.

Kozmetik ürünlerin içinde, amaca göre çok çeşitli etken madde ve yardımcı maddeler bulunmaktadır. Bunlara nemlendiriciler, koruyucular, antioksidanlar, boya maddeleri, koku verici maddeler örnek verilebilir. Bu maddelerin büyük kıs-

Tablo 3. Öğrencilerin kozmetik ürün kullanımında karşılaştıkları yan etkiler (n=25)

REAKSİYON	BÖLGE	KOZMETİK ÜRÜNLER										
		Krem	Parfüm	Rimel	Ruj	Allık	Şampuan	Fondoten	Pudra	Sabun	Makyaj Temiz.	Göz Kalemi
Kızanklık	Yüz	2		1		2	1	2			1	2
	Göz											2
	Dudak		1		1							
Yanma-Batma	Yüz	1				1	1					
	Göz	1	1	3	1	1		1				1
Alerjik Reaksiyon	Yüz	2	1		1	1	1					
	Göz	1	2									
Enfeksiyon	Yüz				1							
	Göz			1								
Yaygın Döküntü	Yüz	2										
	Dudak				1							
Yağ Kistleri	Yüz									1	1	
	Çene								1			
Saç Dökülmesi	Saç	1					4					
Leke Oluşumu	El	1		2								

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir. (Buradaki değerler sayı olarak verilmiştir.)

Tablo 4. Öğrencilerin kozmetik ürün kullanımı ile ilgili bulguları

	Bulgular	n	%
Kozmetik ürün kullanma durumu (n=160)	Kullanan	158	98.8
	Kullanmayan	2	1.2
Yan etki ile karşılaşma durumu (n=160)	Karşılaşan	25	15.6
	Karşılaşmayan	135	84.4
Yan etkinin çözümü için yapılanlar (n=25)	Ürünü bırakmak	16	64.0
	Doktora gitmek, ilaç kullanmak	5	20.0
	Kendiliğinden geçmesini beklemek	4	16.0
Yan etkinin psikolojisini etkilemesi durumu (n=25)	Etkilenen	10	40.0
	Etkilenmeyen	15	60.0
Yan etkinin psikolojisini etkileme süresi (n=10)	Bir haftadan az	6	60.0
	Bir hafta-bir ay	3	30.0
	Bir aydan fazla	1	10.0

mı uzun sürelerden bu yana kullanılmaktadır ve güvenli ya da düşük toksik etkiye sahip oldukları bilinmektedir (2). Bütün büyük kozmetik firmaları, ürünlerini, marketlerde satışa sunulmasından önce, pek çok gönüllüde test etmektedirler. Ancak tüm bu dikkatli davranışlara rağmen, bu ürünlere bağlı istenmeyen etkiler görülebilmektedir (1). Kozmetik ürünlere bağlı istenmeyen etkiler; kozmetik intolerans sendromu, kontakt dermatitler, fotokontakt dermatit, kontakt ürtiker, akne/folikülit, deri ve eklerinde renk değişikliği ve sistemik etkilerdir (1). Çalışmamızda en çok yan etki olarak kızarıklık, alerjik reaksiyon, yaygın döküntü, yanma-batma, milia oluşumu ve enfeksiyonlar gözlenmiştir.

Sabun, şampuan, köpük gibi kişisel temizlik ürünleri en önemli iritanlardır ve bu reaksiyonların en çok gözlemlendiği bölgeler; yüz, göz çevresi ve ellerdir (11). Çalışmamızda kızarıklık, yanma-batma gibi iritasyon bulguları yüz, göz çevresi ve ellerde saptanmıştır. Alerjenlerin başında kokular ve koruyucular gelmektedir. Alerjik kontakt dermatite neden olan ürünlerin çoğu, kişisel bakım ürünleri (nemlendiriciler, temizleme kremleri, losyonlar, sütler, tonikler), saç kozmetikleri (saç boyaları), tırnak kozmetikleri (tırnak boyaları ve sertleştiriciler), deodorantlar, parfümler ve renkli makyaj ürünleridir (2,12,13). Çalışmamızda en çok yüz bölgesinde ve göz çevresinde alerjik reaksiyonlara ve yaygın döküntüye rastlandığı saptanmıştır.

"Akne kozmetika" 20-50 yaşları arasındaki kadınlarda kozmetik ürün kullanımına bağlı olarak gelişen alt yanak ve çenede akneiform döküntü ile karakterize klinik tablodur (14). Çalışmamızda yan etki olarak kozmetik aknesi bildirilmemiştir. Bu durumu gençlerde aknenin çok sık rastlanıyor olması ve oluşan aknenin kozmetik ürünlerden kaynaklandığının fark edilememesine bağlı olabileceği düşünülmüştür.

Kozmetik ürünün kullanımı hekim ya da uzman tavsiyesi-ne dayandırılmalı, kullanıldığında kaliteli ve en azından belirli denetim standartlarına uygun olanlardan düşük miktarlarda kullanılmalı, bu tür ürünler en kısa zamanda yıkanarak vücuttan uzaklaştırılmalıdır. Ayrıca aileler, hekimler ve medya aracılığıyla gençlerin kozmetik ürün kullanımıyla ilişkili bilinçlendirilmelerinin gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

Kaynaklar

1. Pons-Guiraud A. Intolerance to cosmetics. In: Pons-Guiraud A, Vigan M, editors. Allergies and cosmetics. 1st ed. Paris: Expansion Scientifique Française; 2004. p. 37-80.
2. De Groot AC, White IR. Cosmetics and skin care products. In: Rycroft RJG, Menne T, Frosch PJ, editors. Textbook of contact dermatitis. 3rd ed. Berlin: Springer-Verlag; 2001. p.661-85.
3. Barel AO, Paye M, Maibach HI, editors. Handbook of cosmetic science and technology. New York: Marcel Dekker, Inc; 2001. p. 25
4. Değer M. Türkiye'de yayınlanan kozmetoloji ve kozmetik içerikli dergilerin değerlendirilmesi. Online Kozmetoloji Dergisi 2002; 2(1). <http://www.dermaneturk.com/okd>
5. Filiz TM, Cınar N, Topsever P, et al. Tanning youth: knowledge, behaviors and attitudes toward sun protection of high school students in Sakarya, Turkey. J Adolesc Health 2006; 38: 469-71.
6. Stern RS, Weinstein MC, Baker SG. Risk reduction for non-melanoma skin cancer with childhood sunscreen use. Arch Dermatol 1986;122: 537-45.
7. Dennis L, Beane Freemann LE, VanBeek MJ. Sunscreen use and the risk for melanoma: a quantitative review. Ann Intern Med 2003;139: 966-78.
8. Cohen PH, Tsai H, Puffer JC. Sun-protective behavior among high-school and collegiate athletes in Los Angeles, CA. Clin J Sport Med 2006; 16: 253-60.
9. El Sayed F, Ammoury A, Nakhle F, et al. Protection in teenagers. Photodermatol Photoimmunol Photomed 2006; 22: 18-21.
10. Benvenuto-Andrade C, Zen B, Fonseca G, et al. Sun exposure and sun protection habits among high-school adolescents in Porto Alegre, Brazil. Photochem Photobiol 2005; 81: 630-5.
11. Amin S, Engasser PG, Maibach H. Adverse cosmetic reactions. In: Baran R, Maibach HI, editors. Textbook of cosmetic dermatology. 2 nd ed. London: Martin Dunitz; 1998. p. 709-46.
12. Baran R. Nail cosmetics: allergies and irritations. Am J Clin Dermatol 2002; 3: 547-55
13. Lazarov A. Perianal contact dermatitis caused by nail lacquer allergy. Am J Contact Dermat 1999;10: 43-4.
14. Kligman A, Mills O. "Acne cosmetica". Arch Dermatol 1972; 106: 843-50.